

*Franjo Ruža i  
Stjepan Dvorski\**

UDK 385/388:656(497.5)

Pregledni članak

## **KVALITETA PROMETNOG SUSTAVA KAO JEDAN OD ČIMBENIKA ULAGANJA INOZEMNOG KAPITALA U HRVATSKO GOSPODARSTVO**

*Autori su na temelju provedenog istraživanja zaključili da je važno opredjeljenje Republike Hrvatske pokrenuti brže razvojne tokove na cjelokupnom državnom prostoru, a to je nemoguće ostvariti bez novih ulaganja.*

### **Uvod**

Razvitak i jačanje međusobnih veza Hrvatske s Europom i izgradnja primjerenog političkog, pravnog i gospodarskog sustava stratejski su prioriteti Republike Hrvatske na početku 21. stoljeća. Hrvatska, kao suverena država, mora izboriti odgovarajuće mjesto u međunarodnom, a osobito europskom okruženju.

Razvijeni promet postaje uvjet za uspješan gospodarski razvitak zemlje, a istovremeno i čimbenik približavanja i povezivanja sa drugim zemljama. Isto tako on sam za sebe postaje jedna od važnijih grana gospodarstva koja zaslužuje posebnu pozornost društva. Promet, između ostaloga, pridonosi gospodarskom razvitku, oblikuje prostor i način života i povezuje narode i njihovu kulturu.

Međusobnu uvjetovanost razvitka prometa i gospodarstva najbolje ilustrira činjenica da se u devetnaestom i na početku dvadesetoga stoljeća uz tada izgrađene željezničke prometnice razvilo niz gospodarskih, posebno industrijskih centara.

---

\* F. Ruža, redoviti profesor Fakulteta organizacije i informatike, Varaždin. S. Dvorski, docent Fakulteta organizacije i informatike, Varaždin. Članak primljen u uredništvu: 15. 03. 2002.

Danas jednako tako možemo kazati i za suvremene cestovne prometnice, koje stvaraju uvjete za brži i jači gospodarski razvitak.

Nestajanje političkih podjela u Europi i povoljan geoprometni položaj dovode Hrvatsku u povoljnu poziciju u smislu njezinog prometnog povezivanja sa zemljama Europe. Danas ona još nije dovoljno pripremljena (u financijskom i organizacijskom pogledu). Upravo s tim u vezi valja se boriti za prikupljanje kapitala potrebnoga za takva ulaganja na vladajućim tržišnim načelima.

Ovisno o izgradnji prometnica, na našim prostorima i u našim gospodarskim prilikama o inozemnom kapitalu već prije pola stoljeća pisao je akademik Mijo Mirković. Stoga valja i u ovome radu to prihvatiti kao neminovnu činjenicu. Inozemni kapital i tehnologija bitni su čimbenici revitalizacije hrvatskoga gospodarstva i u mnogome će odrediti buduće uključivanje Hrvatske u europske i svjetske gospodarske tokove i asocijacije.

### **Kvaliteta kao čimbenik razvitka prometnog sustava**

Razvitak prometnog sustava dugoročan je proces. On dugo traje, zahtijeva velika ulaganja i usto se sporo amortizira. Stoga se razvitak prometnog sustava mora planirati za razdoblje od 10 do 30 godina. Pritom posebnu pozornost valja usmjeriti na etapnu izgradnju svakog pojedinog podsustava, odnosno svake pojedine prometne grane i na komplementarnost razvitka među njima. A budući da se suvremeni prometni sustavi grade i dograđuju desetljećima, oni se moraju izgraditi u skladu s dugoročnom razvojnom projekcijom i orijentacijom zemlje i njezina prometa, s tim da svaki element toga sustava što prije otpočne obavljati svoju funkciju. Pretpostavka je takvog razvitka postignuta razina kvalitete i vrijednosnog sustava prometa u cjelini. S obzirom na tu dugotrajnost već kod projektiranja mora se voditi računa o kvaliteti putova i cijele prometne infrastrukture, pa već kod projektiranja voditi računa da zadovolje zahtjeve kakvi će biti za tridesetak i više godina.

Kvaliteta prometa u velikoj će mjeri ovisiti i o političkim i gospodarskim odlukama, i o administrativnim standardima kojima se koristi i koje nastoje provoditi. Dakle, potrebno je, prije svega, odrediti jasnu viziju o vrijednostima i standardima, i o poželjnim obilježjima europskog prometnog sustava. To je veoma bitan sustavni pristup koji omogućuje nalaženje optimalne strategije prometnog razvitka. Kvaliteta prometnog sustava vezana je uz: (a) upotrebnu vrijednost prometnog sustava; (b) vrijednost zadovoljavanja potreba; (c) vrijednost budućnosti (općih i zajedničkih interesa).

Slika 1. pokazuje koncept vrijednosti i standarda europskog prometnog sustava.

### *Upotrebna vrijednost prometnog sustava*

Pod kvalitetom valja podrazumijevati takav način i mjesto izgradnje prometnog sustava (koji će omogućiti i kasniju dogradnju) da bi on zadržao svoju upotrebnu vrijednost više desetljeća. Prometni sustav ima upotrebnu vrijednost ako je efikasan (maksimalni rezultati uz najniže troškove) i efektivan (ako ispunjava svoje ciljeve).

Standardi potrebni za ispunjenje tih vrijednosti jesu:

Standardi za efikasnost:

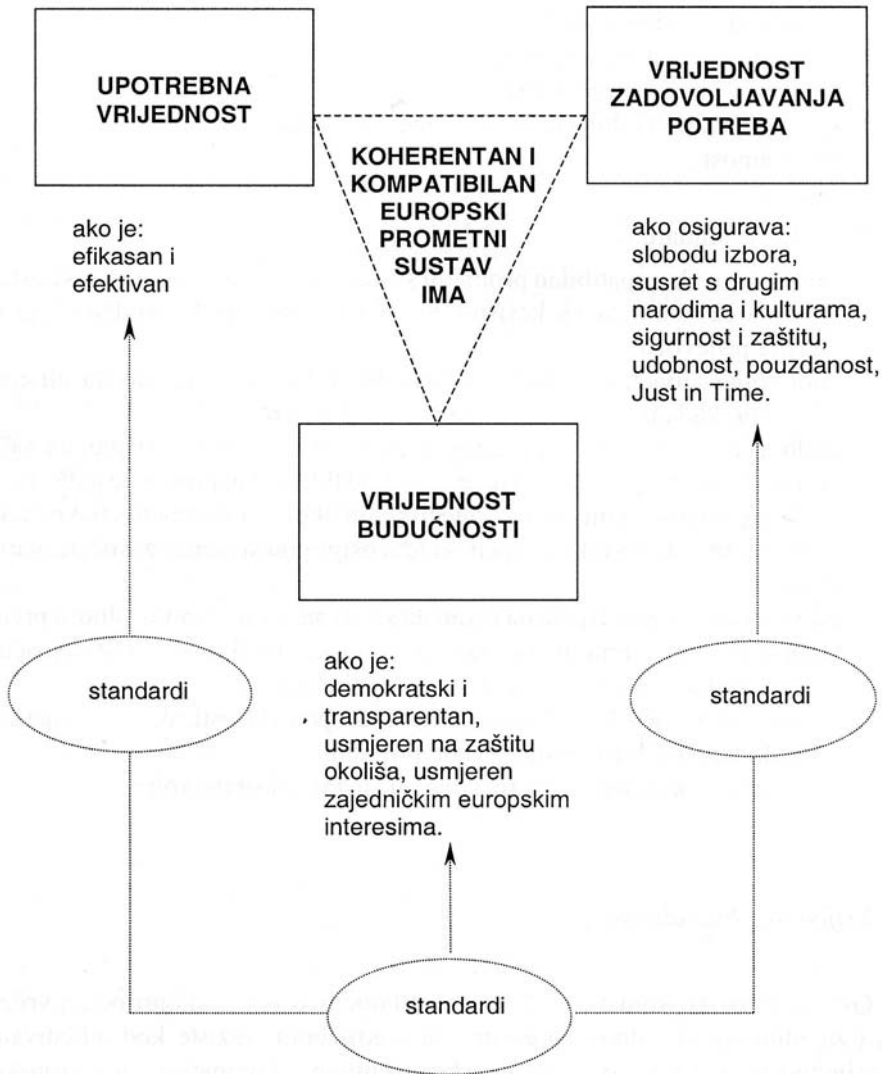
- svi troškovi (unutarnji i vanjski) naplaćuju se od korisnika;
- usklađivanje poreznog sustava;
- deregulacija u svim vrstama prometa;
- slobodna konkurencija.

Standardi za efektivnost:

- uspostava jedinstvenog europskog tržišta;
- prometni sustav temeljen na zadovoljavanju potreba tržišta i korisnika;
- slobodno prometno tržište bez monopola pojedinih vrsta prijevoza;
- primjena suvremenih transportnih tehnologija;
- jednostavnije zakonodavstvo;
- poticanje javnih i privatnih inicijativa u prometu;
- poticanje znanstvenih i stručnih istraživanja i tehnoloških inovacija.

Slika 1.

### KONCEPT VRIJEDNOSTI I STANDARDA EUROPSKOG PROMETNOG SUSTAVA



Izvor: Konstruirano na bazi podataka iz studije Group Transport 2000 Plus, Commission of the European Communities, Bruxelles, 1990., str. 24.

### ***Vrijednost zadovoljavanja potreba***

Vrijednost zadovoljavanja potreba dijeli se u nekoliko segmenata, od kojih su najvažniji:

- sloboda izbora vrste prometa;
- društveni i osobni kontakti;
- točnost i redovitost prometa;
- sigurnost i zaštita u prometu;
- zadovoljavajući odnos između cijene i kvalitete;
- pouzdanost;
- brzina.

U pogledu standarda:

- koherentan i kompatibilan prometni sustav zadovoljava uvjete koje postavlja sloboda izbora, ako je korisnik sustava slobodan u izboru odgovarajućeg načina prijevoza;
- zadovoljava uvjete koje postavlja vrijednost društvenih kontakata, ali samo u slučaju kada ne postoje fizičke i ostale barijere;
- zadovoljava uvjete koje postavlja vrijednost sigurnosti i zaštite, na način da se: smanji broj prometnih nesreća i stradalih osoba; primijene jedinstvena rješenja u ograničenju brzine, onečišćenju okoliša i smanjenju buke; može putovati bez straha od napada ili krađa; osiguraju sigurna i zaštićena parkirališta.
- zadovoljava uvjete cijena na način da su cijene u razumnom odnosu prema ukupnim troškovima, uz uvažavanje vanjskih troškova koji se naplaćuju od korisnika i ponovno vraćaju u prometni sustav;
- zadovoljava uvjete koje postavlja vrijednost pouzdanosti, ako se primjenjuju jednaki standardi za različite vrste prometa;
- zadovoljava kriterije "Just In Time" u sustavu dostave robe.

### ***Vrijednost budućnosti***

Ove vrijednosti promatramo u kontekstu općih društvenih i prirodnih vrijednosti i zajedničkih vrijednosti u europskom okruženju. Težište kod određivanja ove vrijednosti, a u cilju ostvarivanja koherentnog i kompatibilnog europskog prometnog sustava prije svega dolazi do izražaja u: demokratskom donošenju odluka o prometnom sustavu u Europskoj komisiji; odgovarajućim mjerama za zaštitu okoliša; uvažavanju zajedničkih europskih interesa, posebice kod investicija u prometnu infrastrukturu i prometno povezivanje sa trećim zemljama.

U dosadašnjem su razvitku europskog prometnog sustava zanemarivane te vrijednosti prometnog sustava, a razlike u interesima pojedinih zemalja članica Europske unije otežavale su usklađivanje zajedničke prometne politike. No, činjenica je da su te razlike uzrokovale i donošenje prihvatljivih rješenja za sve članice Unije. To se prije svega odnosi na dokument Europske komisije pod nazivom "White Paper" (Bijela knjiga), objavljen na svršetku godine 1992. ima ugovor iz Maastrichta.

Na osnovi provedene analize kao primarni zadaci Europske unije u oblasti prometa mogu se navesti: razvijanje europske prometne mreže; uspostavljanje primjerene konkurencije među prometnim granama; usklađivanje standarda i nacionalnih zakonodavstava u oporezivanju; podizanje kvalitete europskog prometnog sustava; smanjenje razlika među regijama i uspostavljanje regionalne ravnoteže; prometno povezivanje sa zemljama koje nisu članice Europske unije.

Uvažavanje navedenih zadataka i postupanje u skladu s njima dovodi do postupnog otklanjanja tehničkih, pravnih, gospodarskih i drugih barijera slobodnom kretanju roba i usluga među zemljama članicama. Ovi, pak, zadaci i mjere pridonose postizanju općeg cilja, a taj je uspostavljanje jedinstvenog europskog tržišta, definiranog kao prostor bez unutarnjih granica na kojem je osigurano slobodno kretanje roba, usluga, ljudi, kapitala i informacija.

Neosporna je činjenica da Republika Hrvatska nema dovoljno kapitala kojim bi, u kraćem vremenskom razdoblju, prevladala dugogodišnje zaostajanje za europskim gospodarstvom i kvalitetom europskog prometnog sustava. Stoga će inozemna ulaganja biti mjera uključivanja u svjetske, a napose u europske tokove i asocijacije.

### **Ulaganje inozemnog kapitala kao bitan čimbenik revitalizacije hrvatskoga gospodarstva**

Kvaliteta suvremenih prometnica želi se dobiti intervencijom u postojeći prometni sustav. Intervencije države u prometni sustav (regulacija) potrebne su zbog usklađivanja prometa s proizvodnim i drugim uslužnim djelatnostima. Stoga je, a u cilju privlačenja inozemnoga kapitala<sup>1</sup>, potrebno razvijati opća europska gospodarska načela, a posebno tržišna načela poslovanja. Neke su od mjera za uvođenje tih načela funkcioniranja prometnog sustava sljedeće:

---

<sup>1</sup> Ministarstvo gospodarstva pripremilo je i Vladi poslalo konačan prijedlog Zakona o poticanju ulaganja, koji je donio Zasutpnički dom Hrvatskoga sabora na sjednici od 12. srpnja 2000. godine.

- (1) Izučavanje i unapređivanje mogućnosti investiranja u razvitak prometnog sustava, kako putem državnog proračuna i ulaganja hrvatskih poduzeća i vlasnika kapitala, tako i ulaganjem inozemnoga kapitala u obliku kredita, koncesija i udjela prijevoznika i korisnika usluga;
- (2) postupnost i sukladnost u razvitku prometnog sustava, razvijajući razne oblike integralnog, kombiniranog i multimodalnog prometa;
- (3) Tržišna načela u funkciji ulaganja u razvitak prometnog sustava;
- (4) Razvitak prometa uskladiti s razvitkom i potrebama gospodarstva, a napose turizma;
- (5) Imati na umu utjecaj razvitka prometa na ostale sektore privređivanja i čovjekov okoliš, pa na osnovi toga određivati prioritete.

Inozemna ulaganja normalna su pojava i odvijaju se među zemljama svijeta s otvorenim tržišnim gospodarstvom i stabilnim pravnim i političkim sustavom. No, osim zemalja s razvijenim tržišnim gospodarstvom, među korisnicima su kapitala i zemlje u razvoju koje tim sredstvima žele osigurati dodatni poticaj gospodarskom razvitku.

Zbog potrebe za kapitalom kod zemalja u razvoju, i oplodnje kapitala kod razvijenih zemalja ulagača, ističu se sljedeći uzajamni interesi:

### **(1.) Interesi inozemnog ulagača za ulaganjem u zemlje u razvoju**

Inozemni kapital očekuje od ulagača da zadovolji njegove zahtjeve: pristup novim tržištima (direktni, tranzitni); stjecanje profita; plasman znanja i tehnologije; osiguranje jeftinijih izvora energije i radne snage; izvoz "prljave industrije".

**(2.) Interesi su korisnika inozemnoga kapitala da se:** omogući prometno povezivanje; osigura suvremena tehnologija i nedostatna oprema; olakša izlazak na inozemno tržište; unaprijedi organizacija prometa; osigura veća zaposlenost i stručnost zaposlenika; podigne kvaliteta prometnih usluga; poveća devizni priljev.

Osim već spomenutih interesa inozemnog ulagača, važni su i uvjeti koji pružaju sigurnost povrata uloženog kapitala i ostvarenog profita. Stabilan politički, gospodarski i pravni sustav temeljni je uvjet o kojem u velikoj mjeri ovisi spremnost na ulaganja. Najnovija međunarodna istraživanja pokazuju da je u privlačenju inozemnih ulagača na prvome mjestu politička, socijalna i makroekonomska stabilnost, a zatim pravni i porezni sustav, pa tek onda poticajne mjere.

Kod ulaganja u prometni sustav kao važniji uvjeti izdvajaju se: veličina nacionalnog tržišta; geoprometni položaj zemlje; demografski čimbenici; kretanja osnovnih makroekonomskih pokazatelja; razvitak turizma i ostalih djelatnosti jako ovisnih o prometu; međusobna konkurencija prometnih grana; usklađeni aspekti prostornog razvitka; sigurnost odvijanja prometa; primjena suvremenih transportnih tehnologija; uvjeti poslovanja, ekonomska politika i eventualne olakšice za inozemne ulagače.

Uz navedene je uvjete od osobite važnosti i povoljna investicijska klima<sup>2</sup>. Investicijska klima jedan je od bitnih preduvjeta koji utječu na međunarodno kretanje kapitala. O investicijskoj klimi, u velikoj mjeri, ovisi intenzitet i opseg inozemnog ulaganja. Nedostatak informacija o mogućnostima i sigurnosti ulaganja u nacionalno gospodarstvo i složenost i krutost administrativnog aparata, jedna su od prvih zamjerki potencijalnih inozemnih ulagača. Stoga se opravdano postavlja pitanje: “Kako privući inozemni kapital”?

Odgovor na to pitanje nalazimo u: brzom, potpunom i objektivnom informiranju koje se može dobiti na jednome mjestu u što kraćem vremenu, od državne administracije. To je moguće postići ustrojem posebnog odjela u Ministarstvu gospodarstva uz pomoć Hrvatske gospodarske komore i drugih državnih institucija.

Inozemni ulagač traži informacije o svim relevantnim područjima života, pa čak i one informacije za koje se misli da nisu bitne, kao što su prirast stanovništva, prosječan uzrast mlađeg stanovništva, životne navike i sklonosti i mnogi drugi podaci.

Temeljne informacije koje inozemni ulagači traže su:

### ***(1) Predstavljanje grada, županije i šire okolice***

Tu je potrebno istaknuti najvažnije komparativne prednosti pojedinih područja, i tražiti moguću razvojnu komponentu. Veću zainteresiranost inozemni ulagači pokazuju za otvorene ekonomije u kojima postoji snažan izvozni sektor i puna tržišna demokracija.

Postoje mnoge mogućnosti predstavljanja od kojih su najvažnije: stručne i znanstvene publikacije, radio, televizija, Internet, i predstavljanje na sajmovima i poslovnim izložbama.

### ***(2) Predstavljanje odlučujućih uvjeta za privlačenje i ulaganje kapitala***

Potrebno je pripremiti informacije o bitnim uvjetima, od kojih se navode: očekivani rezultati ulaganja; mogućnosti plasmana proizvoda i usluga; cijena rada; cijena energije; porezna politika; carinska politika; mogućnost transfera dobiti.

Procijene li inozemni ulagači da postoji visoki rizik ulaganja kapitala, vjerojatnost ulaganja svodi se na minimum.

---

<sup>2</sup> Termin investicijska klima može se odrediti kao ukupnost čimbenika koje inozemni ulagač uzima u obzir kada donosi odluku o određenom inozemnom ulaganju.



## **Podrobne informacije o mogućim komparativnim prednostima u odnosu na okruženje**

Navode se detaljne informacije o stanovništvu zemlje i kupovnoj moći, navikama i kvaliteti života, postojećim proizvodnim i prometnim kapacitetima, mogućnostima prijevoza i povezanosti sa susjednim zemljama i ostali slični podaci.

Geoprometni položaj Hrvatske i nestajanje geopolitičkih podjela u Europi dovode Hrvatsku u povoljnu prometnu poziciju u smislu povezivanja zemalja Europske unije sa Grčkom i ostalim zemljama Bliskog istoka. Istovremeno se zemljama centralne Europe utvrđenim paneuropskim prometnim koridorima kroz Hrvatsku, omogućuje pristup Jadranskome moru.

Na taj će način promet služiti povezivanju i uključivanju Hrvatske u europske integracije, a izgradnja srednjoeuropskog identiteta veoma je važna za Hrvatsku, jer ona povijesno, gospodarski, zemljopisno i kulturno oduvijek gravitira ovome prostoru.

### ***Tržišne analize***

Inozemni ulagači analiziraju veličinu i kupovnu snagu tržišta zemlje u koju ulažu, a posebno razmatraju brzinu porasta nacionalnog dohotka. Naravno, što je nacionalno tržište veće, to je zemlja atraktivnija za ulaganja.

Tržišne analize zahtijevaju procjenu budućih vrijednosti kretanja bitnih pokazatelja, kao što su mogućnosti i uvjeti prodaje, kretanje cijena, potrebe i navike stanovništva.

Tržišni mehanizmi i analiza troškova i koristi pretpostavka su za razvitak ukupnog prometnog sustava u zemljama slobodnog tržišta. Nepostojanje takvog tržišta u Hrvatskoj jedan je od bitnih razloga zbog kojeg prometni sustav Republike Hrvatske ne zadovoljava potrebe prometne povezanosti pojedinih dijelova Hrvatske, a ni njezinu povezanost s Europom.

### ***Spremnost na "joint-venture" suradnju i ostale oblike vanjskotrgovinskog poslovanja***

Potrebno je predstaviti poduzeća koja traže zajednička ulaganja s inozemnim partnerima, prikazati financijsku moć i bonitet korisnika, proizvodni program,

mogućnosti plasmana proizvoda ili usluga, organizaciju poduzeća, vlasničke odnose, menadžment i strukturu zaposlenih.

### *Postavljanje jasnih ciljeva*

Potrebno je izgraditi jasnu marketinšku koncepciju kroz marketinške programe, programe proizvodnje i prometa, kadrovsku politiku, financijsku politiku, propagandu, istraživanje i razvitak. Vlada mora imati jasnu viziju gospodarskog razvitka i sektora koje želi razvijati i u koje će poticati ulaganja.

Razvitak suvremenog integralnog prometa, potrebno je temeljiti na intenzivnijem ulaganju u tehnologiju, na organizaciji i suradnji različitih vrsta prometa, a da bi se poboljšala kvaliteta prijevoznih usluga i smanjili prometni troškovi.

Budući da je prometni sustav veoma složen sustav, za državu, županiju ili grad važno je ulagati u ona prijevozna sredstva koja će pridonijeti smanjenju prometnih troškova, povećanju bruto domaćeg proizvoda i povećanju uspješnosti i učinkovitosti ukupnog gospodarstva.

Inozemni kapital i tehnologija mnogo će utjecati na budućnost hrvatskoga gospodarstva i bit će, na neki način, mjera uključenja u svjetske, a napose europske gospodarske tokove i asocijacije.

### **Zaključak**

Na temelju provedenog istraživanja može se zaključiti kako je važno opredjeljenje Republike Hrvatske pokrenuti brže razvojne tokove na cjelokupnom državnom prostoru. Povoljnije razvojne rezultate nemoguće je ostvariti bez novih ulaganja i bez drugih uvjeta. Budući da je kapital oskudan resurs u zemljama u razvoju, razvitak mnogo ovisi o inozemnim ulaganjima.

Sve veća otvorenost hrvatskoga tržišta i postupno jačanje tržišne i ukupne demokracije društva pridonose rastu kreditnog ugleda/povjerenja kao preduvjeta za ulaganje u hrvatsko gospodarstvo.

Inozemni ulagači (prije svega banke, investicijski fondovi i privatni ulagači) u potrazi za svjetskim tržištem zahtijevaju stabilne gospodarske i političke odnose da bi ostvarili što veći i pouzdani profit.

Hrvatska je u tranzicijskim i globalizacijskim procesima, što je dovodi pred brojne izazove između velikih potreba i želja, i ograničenih investicijskih i tehničko-

tehnoloških mogućnosti za potreban razvitak gospodarstva i za učinkovito uključivanje u europske i svjetske integracije. Na osnovi toga za budući je razvitak i poboljšanje kvalitete hrvatskog prometnoga sustava potrebno, uz domaći kapital, ulaganje inozemnoga kapitala. U tom okviru osobito značenje pripada prometu, jer suvremen i kvalitetan promet omogućuje, uz ostalo, širenje gospodarskih aktivnosti, pa je tako promet sasvim sigurno bitan uvjet oživljavanja gospodarstva i svladavanja gospodarske krize.

## LITERATURA

1. *Andrijančić, I.:* "Vanjska trgovina", Mikrorad d.o.o., Zagreb, 1999.
2. *Babić, M.:* "Međunarodna ekonomija", MATE d.o.o., Zagreb, 1996.
3. *Bratko, S., Rocco, F.:* "Vrijednosni sustav hrvatskog gospodarstva (etički problemi)", Ekonomija/Economics, 4, Zagreb, 1999.
4. Commission of the European Communities: *Group Transport 2000 Plus*, Bruxelles, 1990.
5. *Dvorski, S., Ruža, F.:* "Zajednička prometna politika – čimbenik povezivanja zemalja Europske unije", Ekonomski pregled, 1-2, Zagreb, 1999.
6. European Commission: "Eastern Europe and global change", Brussels, 1997.
7. European Commission (DG VII-A2): "Trans-European Networks", Brussels, 1997.
8. *Gerondeau, C.:* "Transport in Europe", Artech House Inc., London, 1997.
9. *Macesich, G.:* "Reform and Market Democracy", Prager, New York, 1991.
10. Ministarstvo pomorstva, prometa i veza: "Prijedlog strategije prometnog razvitka Republike Hrvatske", Zagreb, 1998.
11. Ministry of Transport and Communications: "Transport Policy for all", Ljubljana, 1998.
12. *Mirković, M.:* "Ekonomska historija Jugoslavije", Informator, Zagreb, 1968.
13. OECD: "Transport Infrastructure and System for New Europe", Publications Servis, Paris, 1994.
14. *Padjen, J.:* "Determinante prometne politike Hrvatske", Ekonomski pregled, 3-4, Zagreb, 2000.

## QUALITY OF TRAFFIC SYSTEM AS ONE OF THE FACTORS OF FOREIGN CAPITAL INVESTMENT INTO CROATIAN ECONOMY

### Summary

Based on implemented research it can be concluded that important development orientation of Croatia is to initiate faster development flows at the entire state territory. It is impossible to realize more favourable development results without new investments and other conditions. Since capital is inadequate resource in countries in transition, development much depends upon foreign investments.

Increasing openness of Croatian market and gradual strengthening of market and entire democracy of society contribute to growth of credit reputation/confidence as precondition for investment into Croatian economy.

Foreign investors (first of all banks, investment funds and private investors) in search for world market, demand stable economic and political relations aimed to realization of the largest possible profit.

Transitional and globalization processes have been underway in Croatia, what causes numerous challenges between large necessities and wishes, and restricted investment and technically-technological possibilities for necessary economic development and efficient inclusion into European and world integrations. Based on this, for future development and quality improvement of Croatian traffic system, foreign capital investment is necessary along to domestic capital. Within this a special significance belongs to traffic, because contemporary and qualitative traffic enables, among other things, expansion of economic activities, thus traffic is quite surely essential precondition for economic revival and overcoming economic crisis.